

OECD:n arviointi Suomen julkisesta hallinnosta – politiikka ahtaammalle?

Kesäkuussa valmistui Suomen julkisen hallinnon tilaa ja tulevaisuutta käsittelevä OECD:n maa-arviointi. Sitä edelsi vuonna 2008 valmistunut Irlannin maa-arviointi, joka oli ensimmäinen tässä OECD:n uudessa arviointikäytännössä. Suomea koskeva arviointi ajoitettiin vuosille 2009–2010, jotta arvioinnin tulokset olisivat hyödynnettävissä seuraavan hallituskauden suunnittelussa.

Mitkä olivat arvioinnin keskeiset tulokset? Arviointiryhmä kiinnitti huomiota pohjoismaisen hyvinvointimallin kestävyyyteen, strategisen ketteryyden edistämiseen ja hallinnon varautumiseen jatkuvaan muutokseen.

Pohjoismaisen hyvinvointimallin uhkakuvina maalataan esiin tutut asiat: väestön ikääntyminen, globaalin talouden muutokset ja kriisit, muutoliike kaupunkiin. Nämä lisäävät kansalaisten vaateita ja odotuksia julkisten palvelujen laadusta ja yhtäläisestä saatavuudesta. OECD kannustaa hallitusta kertomaan näin syntyvistä ongelmista kansalaisille nykyistä paremmin – ja tekemään tarvittavat päätökset.

Hyvinvointiyhteiskunnan ”kestävyyssvaje” luo taustaa strategisen ketteryyden tarpeelle. Ketteryydellä viitataan moneen asiaan. (1) Tarvitaan strategista näkemystä, joka arvioitsijoilla näyttää merkitsevän visioinnin ohella jämäkkyyttä evidenssiin perustuvassa päätöksenteossa kansalaisten aktiivista panosta unohtamatta. (2) Tarvitaan kollektiivista sitoutumista strategisten näkemysten toteuttamiseksi. Kyse on vahvemmasta johtajuudesta, jota odotetaan sekä poliitikoilta että keskushallinnolta. (3) Tarvitaan myös resurssien joustavuutta, johon on pyritty paljon puhutulla tuottavuusohjelmalla. Sen ohella olisi kuntapuolella syytä innovoida – ja palvela kansalaisia paremmin. (4) Lisäksi tarvitaan monitasohallintaa. Kuntien ja valtion aluehallinnon uudistaminen tulisi perustella paremmin ja horisontaalisten ja vertikaalisten tavoitteiden tulisi olla paremmin yhteensovitettuja. Näin paikallinen toimintakyky saadaan vastaamaan paikallisia tarpeita.

Kun ongelmista pyritään ketteryydellä eroon, on luontevaa vaatia julkista hallintoa olemaan valmis jatkuvaan muutokseen. Tulevaisuuden haasteisiin vastaaminen edellyttää keskustasolta strategisesti johdettua muutosta mutta myös horisontaalista työskentelyä ja keskustelua edessä olevista valinnoista.

Näyttää selvältä, että arvioitsijat kaipaavat kokonaisvaltaista valtion strategista johtamista, jossa priorisoidaan tavoitteet suhteessa toimintaympäristön muutoksiin ja resurssiraameihin, sitoutetaan kaikki tavoitteiden toteuttamiseen ja annetaan vapauksia kohdentaa resursseja horisontaalisesti ja paikallisesti. Näin johdetaan kyllä yhden valtakeskuksen organisaatiota, mutta valtion johtamisen todellisuutta on monien valtakeskusten olemassaolo. OECD toki tietää poliittisen toiminnan piirteet yhtä hyvin kuin

suomalaiset hallinnon tutkijat ja kehittäjät ne tietävät. Viesti lieneekin se, miten valtion pitäisi toimia – joko yleensä tai ”kestävyysvajeen” oloissa erityisesti.

OECD:n reseptit eivät yleisessä muodossaan ole monillekaan uusia. Ei ole myöskään yllätys, että yritysmaailmassa kehitettyjä analyysikehikkoja tarjotaan julkisen hallinnon ongelmien ratkaisuun. Yves Dozin ja Mikko Kososen nopean strategian kehys kertoo, miten yritykset pärjäävät nyky-maailmassa: äkkinäiset suunnanmuutokset mahdollistavalla ketteryydellä. Tuota mallia ei ole kehitetty monen valtokeskuksen organisaatiojoukon hallitsemiseen vaalikausien sykleissä median paineissa.

On selvää, että tietyissä tilanteissa hyvin koordinoitu ja suhteellisen yksimielinen toiminta on tehokasta. Poliitiikassa on kuitenkin kyse siitä, että on ideologiaan ja edunvalvontaan liittyviä perusteltuja syitä olla eri mieltä siitä, mikä on laadukasta, oikeudenmukaista ja tehokasta milloinkin ja kenellekin, ja toimia sen mukaan toisia vastaan ja toisten hyväksi. Ryhmätua perustellaan yleisellä edulla ja päinvastoin, eikä moniselitteisiä väitteitä ole rajallisella evidenssillä mahdollista kunnolla arvioida. Jotta päätöksiä saadaan aikaan ja jotta ”kotiinpäin vetäminen” pysyy hyvien tapojen rajoissa, politiikalle on luotu monia sääntöjä perustuslaista alkaen. Pitäisikö niitä nyt luoda lisää? Pitäisikö poliitikot panna entistä ahtaamalle, jotta heidän luovuutensa edistäisi valtion kokonaisvaltaista strategista johtamista ja pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunnan malli voitisiin pelastaa – poliitikoilta itseltään?

”Hallitusohjelmassa pitäisi uusina elementteinä sopia (1) puolessa välissä ja teemoittain jatkuvasti Australian mallin mukaan tehtävistä uudelleen arvioinneista, (2) hallituspolitiikan prioriteettien välitarkastuksista ja (3) siitä, että ministerit sitoutuvat olemaan koko hallituskauden kokonaisuuden eikä sektoreidensa edustajia. Hallituksen pelisääntökeskustelussa tulevien ministereiden olisi lisäksi perusteltua antaa julkinen eettinen sitoumus siitä, että he toimivat kokonaisuuden ja sen prioriteettien edustajana – valtioneuvoston jäsenenä – eivätkä hallinnonalansa etujen ajajana. Sitoumus sisältäisi lupauksen uudelleen-kohdennuksiin.”

”Kehysvalmistelussa on lisättävä VNK:n ja VM:n yhteistyötä. On otettava käyttöön budjettiarviointimenettely, johon ministerit ovat etukäteen sitoutuneet ja jossa tehdään hallituskauden puolivälissä ja muulloinkin aitoja uudelleen-kohdennuksia.”

Näin sanoo VTV:n pääjohtaja Tuomas Pöysti kommentoidessaan OECD:n arviointia. Puheenvuorossa on monia harkittuja, konkreettisia esityksiä. Suosittelemme siihen tutustumista: <http://www.vtv.fi/ajankohtaista>.

Auttaako politiikan byrokraatisoiminen pelastamaan meidät poliitikoilta? Jotakin tarvetta siihen voi olla, sillä lakeja säätämällä ovat poliitikot itsekin asettaneet itselleen sääntöjä. Esimerkiksi vaalirahoituksessa.

Turo Virtanen